

О.Г. Ронська

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВИТРАТИ НА ОХОРОНУ ПРАЦІ В ФІНАНСОВОМУ ТА УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

У статті розглянуто економічні питання охорони праці. Досліджено особливості працезохоронних витрат в управлінському та фінансовому обліку. Удосконалено методику обліку витрат на охорону праці та техніку безпеки та здійснено відображення їх у звітності на вугільних підприємствах.

В статье рассмотрены экономические вопросы охраны труда. Исследованы особенности працезохоронних расходов в управленческом и финансовом учете. Усовершенствована методика учета расходов на охрану труда и технику безопасности и осуществлено отражение их в отчетности на угольных предприятиях.

The economic questions of labour protection are considered in the article. The features of працезохоронних charges are investigational in an administrative and financial account. Methodology of account of charges is improved on a labour protection and accident prevention and the reflection of them is carried out in accounting on coal enterprises.

Ключові слова: охорона праці, витрати на охорону праці, методика обліку, звітність підприємств.

Постановка проблеми. Економічні питання охорони праці займають важливе місце в економічному розвитку нашої держави, оскільки безпечні умови праці підвищують продуктивність праці персоналу та здійснюють стимулюючий вплив на економічний та соціальний результат роботи підприємства.

Заходи по покращенню умов праці, що включають поліпшення загальних, технічних, санітарно-гігієнічних, психофізіологічних, санітарно-побутових та інших умов, мають бути обов'язково пов'язані з процесами по видобутку, транспортуванню та переробці сировини. Завдання по захисту життя та

здоров'я працівників необхідно вирішувати комплексно і, в першу чергу, об'єктом дослідження мають бути процеси управління охороною праці (планування, організація, координування, мотивація, контроль) і ефективного використання засобів, що виділяються для безпечних і нешкідливих умов праці.

На жаль, керівництво підприємств, орієнтоване на економію коштів на заходи по охороні праці та часто відносять їх до «неприбуткових», оскільки, щоб створити безпечні умови праці на високому рівні потрібні значні фінансові витрати. Вважаємо, що необхідно розглядати не проблеми охорони праці, а заходи, які повинні здійснювати підприємства для досягнення високого рівня безпеки персоналу. Саме в цьому контексті важлива роль належить обліку. Хоча облік використовує інформаційні системи для управління підприємством, проте щодо працезохоронної діяльності інформація про заходи на охорону праці, відображена у звітності, не задовольняє потреб користувача та не знаходить відображення на рахунках господарського обліку. Тому актуальним є питання обліково-інформаційного забезпечення процесу управління витратами на заходи по охороні праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато вчених розглядали проблеми охорони праці персоналу підприємств, в числі яких В.Ц. Жидецький, Я.О. Серіков, Л.П. Керб, О.Ф. Новікова, В.А. Девісілов, А.А. Раздорожний та інші [1,2,4,6,8]. Проте, тема економічних проблем охорони праці мало досліджувана, значних робіт присвячених обліку та аналізу працезохоронної діяльності практично відсутня. Виконані дисертації (переважно технічного, юридичного та економічного спрямування) порушують економічні питання працезохоронної діяльності, проте відчувається потреба в подальших розробках обліку та аналізу витрат на охорону праці.

Метою дослідження є удосконалення організації та методики обліку витрат на охорону праці та техніку безпеки та відображення їх у звітності.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про охорону праці» [3] регламентує економічний механізм регулювання економічних взаємозв'язків в галузі управління охороною праці для підвищення на рівні держави соціального захисту травмованих і таких, що отримали профзахворювання працівників, а

також формування економічної зацікавленості працедавця до покращення умов праці. Тобто, підприємства змушені здійснювати певні заходи для зменшення негативного впливу шкідливих факторів на персонал підприємства. Потреба в проведенні заходів по профілактиці та економічному регулюванню витрат з метою їх ефективного використання на охорону праці виникають на кожному підприємстві. Ці витрати, як правило, відносяться до собівартості продукції і на фоні інших витрат становлять незначну частку від загальної структури витрат підприємства. Працезахоронна діяльність на підприємствах вугледобування здійснюється відділом охорони праці, ведеться на всіх дільницях та по підрозділах. Окрім того, щораз жорсткішими стають вимоги до охорони праці на підприємствах та впливу небезпек на працівників. При таких масштабах працезахоронної діяльності підприємств відсутні науково обґрунтовані методики її планування. Для правильного розрахунку як збитків від нещасних випадків, так і ефективності заходів на охорону праці необхідно формувати інформацію про витрати на охорону праці в системі обліку. Облік витрат на охорону праці та техніку безпеки також ведеться нераціонально, у зв'язку з відсутністю відокремленого обліку і єдиної методики віднесення витрат на охорону праці на ті чи інші статті на практиці, підприємства відносять дані витрати на різні статті, що на наш погляд є порушенням фінансової дисципліни, яке приводить до спотворення облікової інформації. Не вивчаються також фактори, які впливають на кінцеві показники працезахоронної діяльності, не досліджується сама ця діяльність, як фактор, який впливає на результативні показники роботи підприємства. Усе це приводить до нераціонального використання коштів працезахоронних фондів та низької результативності заходів на охорону праці.

Облік діяльності по охороні праці та складання відповідної звітності дуже взаємопов'язані та обумовлюють один одного. В умовах недоцільності представлення інформації про працезахоронну діяльність зовнішнім та внутрішнім користувачам, техніка обліку працезахоронних витрат не досягла би навіть тієї примітивної стадії, на якій вона знаходиться на сучасному етапі. У річних звітах підприємств представляється недостатньо інформації з обліку

працезохоронної діяльності. Необхідно відмітити, що дана інформація представлена у вигляді статистичної звітності немає систематичного характеру, який є основною умовою ведення обліку.

Проблеми обліку працезохоронної діяльності не знайшли відображення в новому Плані рахунків в якому відсутній рахунок «Працезохоронна діяльність». В галузевих інструкціях немає чітких рекомендацій для ведення обліку витрат на заходи охорони праці. Тому й постає проблема у необхідності додаткових рекомендацій з отримання інформації про витрати на охорону праці персоналу підприємств.

Система інформаційного забезпечення управління витратами є внутрішньою основою обліку, об'єднання підсистем якої здійснюється за допомогою інформаційних потоків. Трансформація організаційної структури управління підприємством змінює розподіл інформаційних потоків. Нераціональне виокремлення підрозділів, нечітка координація та чисельність зв'язків між ними ускладнюють проходження інформаційних потоків [5, с.59]. Тому при формуванні інформаційних потоків про витрати на охорону праці необхідно ідентифікувати: джерела виникнення інформації, призначення інформації, користувачів, її носіїв, напрями використання, періодичність, структуру та обсяг. Таким чином, оптимальне формування інформаційних потоків управління витратами в системі обліку зумовлене раціоналізацією інформаційних зв'язків між центрами відповідальності та рівнем аналітичності необхідної їм інформації.

Діюча практика обліку витрат на виробництво продукції здійснюється у відповідності з Положенням бухгалтерського обліку 16 «Витрати» - при формуванні показників витрат для їх відображення у господарській звітності.

На жаль у цьому документі не передбачено виділення витрат в самостійну статтю калькуляції і жоден з існуючих варіантів обліку витрат не передбачає планування і відокремленої оцінки фактичних витрат на охорону праці. Відома орієнтація вітчизняного обліку на подання інформації зовнішнім користувачам (найчастіше контролюючим та вищестоящим організаціям) не дозволяє управлінському персоналу отримати інформацію про величину витрат на

охорону праці, або ж отримувати її шляхом здійснення трудомістких операцій вибирання даних з реєстрів первинного обліку, з подальшим її узагальненням і групуванням. Але ж необхідно погодитися, що ці операції – це, власне, облікові функції.

Метою обліку витрат виробництва є своєчасна, повна, достовірна оцінка та відображення фактичних витрат, пов'язаних з виробництвом та збутом продукції, визначення фактичної собівартості окремих видів і всієї товарної продукції, а також своєчасний контроль за використанням ресурсів та грошових коштів.

В собівартість продукції підприємства включаються витрати, пов'язані з використанням в процесі виробництва природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних засобів, трудових ресурсів та інших витрат на її виробництво і реалізацію, проте науковці відмічають, що собівартість виробленої продукції як в комплексних, так і в не комплексних виробничих процесах не відображає дійсних витрат на неї, хоч і не акцентують увагу саме на витратах на охорону праці. Дослідження показують, що частка витрат на оплату праці працівників, які займаються питаннями охорони праці, відрахування на соціальне страхування, знос основних засобів працезахоронного обладнання, витрати на управління працезахоронної діяльності та інші, не включаються в собівартість виготовленої продукції, або частково включаються у складі інших витрат.

Відомості про витрати за кожним із згаданих елементів групуються на відповідних рахунках без виділення на працезахоронну діяльність. Таким чином, система рахунків господарського обліку забезпечує облік усіх витрат, в тому числі і на заходи охорони праці та їх розподіл між господарськими процесами. Але така система обліку названих витрат не задовольняє потреб управління у необхідній інформації про працезахоронну діяльність. Усі витрати на здійснення останньої знаходяться в складі адміністративних та загальнопромислових витрат, що перешкоджає проведенню їх аналізу та, врешті, ефективному управлінню працезахоронною діяльністю.

Враховуючи все вище зазначене, ми можемо зробити висновок про те, що діюча методологія обліку витрат і калькулювання собівартості не передбачає системного обліку витрат на охорону праці персоналу підприємств, внаслідок чого із сукупності витрат на виробництво складно виділити витрати на заходи охорони праці.

Відсутність точних даних про витрати на охорону праці знижує роль обліку як джерела необхідної інформації для управління діяльністю підприємства і проведення економічного аналізу ефективності заходів охорони праці. Ефективність управління економікою залежить передусім від повноти та достовірності отриманих інформаційних ресурсів, цінність яких визначається здатністю комплексно характеризувати економічні, соціальні, демографічні, екологічні та інші явища і процеси, які відбуваються як на окремому підприємстві, так і в різних галузях економіки, регіонах та країни в цілому. Основним джерелом такої інформації є дані обліку, узагальнені у звітності. Саме тому, інформація про охорону праці повинна бути невід'ємною частиною при складанні зрозумілих і достовірних звітів. Не можна забувати, що облік працезахоронної діяльності є частиною складної динамічної інформаційної системи обліку підприємства, якій притаманні певні особливості, оскільки вона об'єднує у собі велику кількість елементів (господарських операцій), а також показує зв'язки між ними. Тому від мети, поставленої перед обліком працезахоронної діяльності, залежить те, чи будуть, отримані в процесі його ведення дані, перетворюватися у потрібну для управління інформацію. Але для кожного рівня управління необхідна якісно різна інформація про об'єкт управління. З огляду на це вважаємо доцільним формування інформації про працезахоронну діяльність підприємства у розрізі підсистем облікової системи з конкретними завданнями щодо кожної, а саме: у системі фінансового обліку надавати користувачам узагальнену ретроспективну інформацію про працезахоронну діяльність підприємства у грошовому вимірі; у системі управлінського обліку відстежувати у масштабі реального часу працезахоронну діяльність у грошових та натуральних вимірниках, інформувати про ефективність використання ресурсів тощо. Причиною цього є недостатність і

недосконалість методичного та інформаційного забезпечення, а саме ведення документування вказаних заходів є лише основою для заповнення державних статистичних форм.

Основними формами статистичної звітності, в яких реєструються обсяги і характер показників умов праці, пільги та компенсації, показники травматизму та причини виникнення (технічні, організаційні та психофізіологічні), забезпечення працівників засобами індивідуального захисту є наступні документи: звіт про травматизм на виробництві, звіт про стан умов праці, пільги та компенсації за роботу зі шкідливими умовами праці; звіт про кількість працівників, їхній якісний склад та професійне навчання (рис.1). Насторожує те, що внесли зміни до форми статистичної звітності 7-тнв «Звіт про травматизм на виробництві» (наказ Держкомстату від 15.09.2009 року №350), в якій виключили інформацію щодо фінансування витрат на охорону праці роботодавцем. Вважаємо це недоречним, адже у зазначеній звітності можна було проаналізувати, яку суму підприємство виділяє на безпечні умови праці та порівняти її з нормативом, а зараз зробити це не можливо. Пропонуємо включити у форму 7 – тнв «Звіт про стан травматизму на виробництві та його матеріальні наслідки» інформацію про витрати на рівні підприємства до яких відносяться витрати на заходи по охороні праці, прийняті в колективному договорі, окремо виділяти витрати на надання лікувально-профілактичного харчування та молока. Одночасно формою 1-ПВ розглядати дані витрати, як складову пільг і компенсацій за роботу в несприятливих умовах. Вказані форми базуються на первинному обліку за даними про стан охорони праці.

Загальну суму витрат, пов'язаних з пільгами і компенсаціями, пропонуємо визначати за такими показниками: витрати на оплату додаткових відпусток згідно зі списком (форма 1-ПВ) + витрати на оплату додаткової відпустки співробітникам, яким відпустка дозволена шахтою (форма 1-ПВ) + витрати на оплату скороченого робочого дня (форма 1-ПВ) + витрати на лікувально-профілактичне харчування (форма 1-ПВ) + витрати на придбання молока (форма 1-ПВ) + витрати на оплату підвищеного заробітку за рахунок підвищених тарифних ставок + витрати на плату доплати за умови і

інтенсивність праці (форма 1-ПВ). Даний розрахунок витрат на пільги та компенсації дасть змогу підприємству визначити частку згадуваних витрат із загальних витрат виробництва, що значно полегшить відображення їх у системі фінансового обліку.

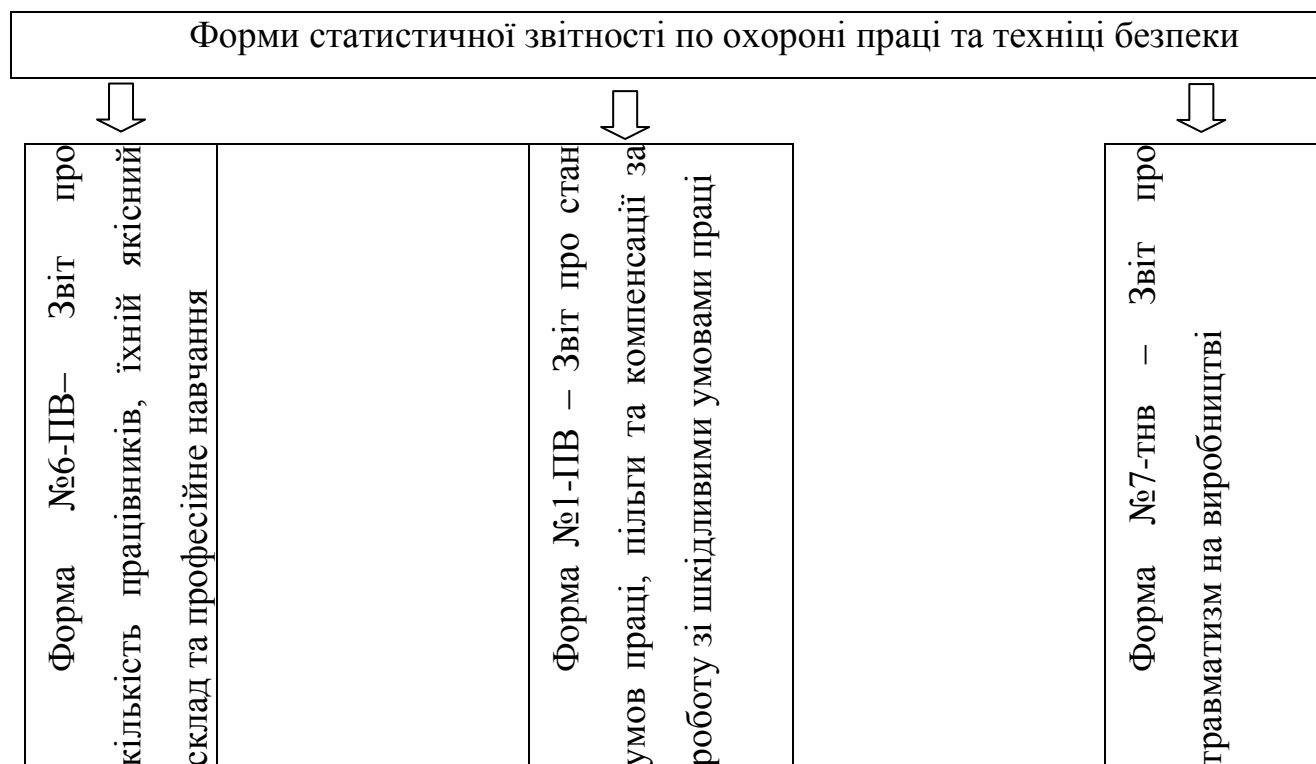

Рис.1. Форми статистичної звітності по охороні праці

У сучасних умовах процес управління гірничодобувним підприємством значно ускладнився у зв'язку з наданням підприємству повної господарської та фінансової самостійності. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» зазначається: «підприємство самостійно розробляє систему і форми управлінського обліку, звітності і контролю господарських операцій, враховуючи особливості своєї діяльності та технології обробки облікових даних», тому регістри синтетичного й аналітичного обліку витрат на охорону праці, їх форма, структура, способи обробки і групування даних обирають на розсуд власника кожного окремого суб'єкта господарювання.

В умовах критичної ситуації в галузі охорони праці та зростання вимог до безпеки праці важливо, поряд з оцінкою виробничих процесів, отримувати

детальну інформацію про працезохоронну діяльність, витрати на неї та їх ефективність. Облік працезохоронної діяльності, залежно від його завдань, можна поділити на : облік, спрямований на отримання даних для складання форм фінансової звітності – фінансовий облік; облік, спрямований на отримання інформації для прийняття управлінських рішень щодо формування соціальної стратегії підприємства, оцінки ефективності витрат у розрізі працезохоронних заходів; встановлення ціни на товар з врахуванням реальних витрат на його виробництво; контроль за нормами витрат – управлінський облік.

Для ефективного управління працезохоронною діяльністю управлінський облік повинен представити удосконалений склад витрат на працезохоронну діяльність, визначити різні шляхи виникнення витрат і найбільш коректного розподілу в рамках існуючої системи обліку.

Таким чином, ми пропонуємо наступний деталізований перелік статей витрат на працезохоронну діяльність:

- загальноприйняті статті витрат (обладнання, заробітна плата, матеріали);
- умовні витрати (штрафи, пільги та компенсації, відшкодування збитку);
- витрати на управління природоохоронною діяльністю та витрати на ліквідацію наслідків нанесеного збитку. Таким чином у системі управлінського обліку рекомендуємо вести облік витрат на працезохоронну діяльність за їх видами, господарські операції, пов'язані з працезохоронною активністю підприємства, необхідно відображати на спеціальному рахунку «Витрати працезохоронної діяльності».

На основі детального вивчення працезохоронних витрат, які виникають на підприємствах вугледобування, а також інформаційних запитів менеджменту щодо цих витрат, враховуючи особливості організації облікових процедур, ми запропонували форму реєстру синтетичного обліку працезохоронних витрат – «Відомість обліку витрат на працезохоронну діяльність». Цей реєстр на

вугледобувних підприємствах пропонуємо скласти у двох частинах: 1 – елементи витрат:

- витрати на роботи з удосконалення управління охороною праці (придбання засобів, створення комп'ютеризованих навчально-методичних кабінетів, витрати на навчання);
- програма дегазації (витрати на засоби, щодо дегазації вугільних пластів);
- реконструкція шахтної вентиляції (витрати на засоби щодо запобігання загазуванню та запиленню гірничих виробок);
- поліпшення умов праці та стану здоров'я працівників (придбання засобів індивідуального захисту, медичне обстеження працівників, профілактичні засоби з побутового забезпечення умов праці);
- посилення протиаварійного захисту (придбання засобів поліпшення протиаварійного захисту, забезпечення шахт комплексними системами протиаварійного захисту, витрати на засоби протипожежного захисту виробок та поверхневих комплексів шахт, витрати на експертні обстеження). У другій частині потрібно здійснювати перегрупування витрат за статтями кошторису.

Дані про витрати переносяться з первинних документів. На основі даних про витрати на працезахоронну діяльність за їх функціональними видами пропонуємо в кінці року (кварталу) формувати « Нагромаджувальну відомість обліку витрат на охорону праці», в якій вказувати величину працезахоронних витрат, передбачену кошторисом, фактичне їх значення за кожен місяць та наростаючим підсумком з початку року, що дозволить аналізувати рівень відхилень фактичних витрат від запланованих, їх динаміку, підвищує аналітичність даних про витрати на працезахоронні заходи тощо.

Висновки. Отже, аналізуючи практику господарювання і ведення обліку вітчизняних підприємств вуглевидобутку, ми зробили висновок про доцільність детального відображення витрат на працезахоронну діяльність у системі фінансового та управлінського обліку. Методика відокремленого обліку витрат працезахоронної діяльності в регістрах зведеного обліку витрат, яку ми запропонували, спрямована на задоволення інформаційних потреб

управлінського персоналу та забезпечить відділ охорони праці у визначені терміни необхідними їм даними щодо вартісної оцінки працезохоронних заходів – з метою розрахунку їх ефективності та прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Девисиллов В.А. Охрана труда: [учебник] / В. А. Девисиллов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Форум, 2009. – 496с.
2. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці: [підручник] / В.Ц. Жидецький. – 3-тє вид., перероблене і доповнене – Львів: Укр. акад. друкарства, 2006. – 336с.
3. Закон України «Про охорону праці», 1992 року №49 (із змінами та доповненнями).
4. Керб Л.П. Основи охорони праці: [підручник] / Л.П. Керб. – КНЕУ, 2003. – 215с.
5. Мезенцева С.А. Концептуальні засади оптимізації інформаційних потоків у системі управління підприємством телекомунікаційних послуг / С.А. Мезенцева // Культура народів Причорномор'я. – 2012. - №217. – с. 58-60.
6. Новікова О.Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: [монографія] / О.Ф. Новікова, Р.В. Покртиленко. – Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. – 408с.
7. Раздорожный А. А. Охрана труда и производственная безопасность / А.А. Раздорожный. – М.: Экзамен, 2007. – 511с.
8. Серіков Я. О. Основи охорони праці: [навч. Посібник] / Я. О. Серіков. – Х.: ХНАМГ, 2007.-227с.

